Kansalaisopistojen liitto
Medborgarinstitutens förbund

Lausunto

5.5.2025

Sivistysvaliokunta
Eduskunta

Asia VNS 2/2025 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026—2029.
Viite Lausuntopyyntö 30.4.2025

Kansalaisopistojen liitto kiittää mahdollisuudesta lausua Julkisen talouden suunnitelmasta 2026–2029, jonka ytimessä ovat Suomen talouskasvun edellytysten vahvistaminen sekä Suomen ja suomalaisten turvallisuus. Kaikenikäisten osaamisen ajan tasalla pitäminen ja sivistyksellisten perusoikeuksien turvaaminen ovat osa henkistä huoltovarmuutta. Näissä kansalaisopistoilla on paljon annettavaa.

Edelliseen kehyspäätökseen verrattuna opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustusten kokonaissäästöä vähennetään 15 milj. eurolla, mitä liitto pitää hyvänä. Edelleen kohdentamatta jää toimintamenosäästöä ja tuottavuussäästöä 3,6 milj. euroa vuodelle 2026 ja 5,1 milj. euroa vuodesta 2027 alkaen. Nämä kohdennetaan osana vuoden 2026 talousarvioesityksen valmistelua ja on toivottavaa, että niitä ei kohdenneta kansalais- ja työväenopistoihin tilanteessa, jossa olisi pikemminkin tarpeen kehittää ja tarkastella vapaan sivistystyön toimialaa kokonaisuutena.

Aikuiskoulutuksen osalta on jo tiedossa, että säästöjä kohdennetaan muun muassa jatkuvan oppimisen erillisavustukseen (1,3 milj. euroa). Kansalaisopistojen liitto on huolissaan myös Opetushallituksen toimintamenoihin vuosina 2026–2029 kohdistuvista säästöistä, koska useat Opetushallituksen myöntämät avustukset (muun muassa opintosetelit) ovat opiskelijoille erittäin tärkeitä kurssimaksujen alentajia.

Annankatu 12 A 15, 00120 HELSINKI | puh. +358 (0)40 573 0189 | kansalaisopistojenliitto.fi | Y-tunnus: 0201433-4
Annegatan 12 A 15, 00120 HELSINGFORS | tel. +358 (0)40 573 0189 | kansalaisopistojenliitto.fi | FO-nummer: 0201433-4

Voivatko kansalais- ja työväenopistot olla mukana nostamassa korkeakoulutettujen nuorten aikuisten osuutta osana kasvutoimia?

Puoliväliriihen kasvutoimissa linjataan: ”Suomen talouskasvun ja kilpailukyvyn varmistamiseksi nostetaan korkeakoulutettujen nuorten aikuisten osuutta kohti 50 prosenttia ikäluokasta hallitusohjelman mukaisesti… Toteutetaan ilman korkeakoulupaikkaa jääneille, toisen asteen koulutuksesta valmistuneille, maksuton 30 opintopisteen opintoseteli avoimeen yliopistoon tai avoimeen ammattikorkeakouluun. Mahdollistetaan korkeakoulututkinnon suorittaminen avoimessa yliopistossa ja avoimessa ammattikorkeakoulussa.”

Kansalais- ja työväenopistot ovat aikaisemmin toimineet merkittävinä avointen yliopistojen yhteistyökumppaneina opintojen tarjoajina, mutta viimeisten kymmenen vuoden aikana kansalaisopistojen tuottamien tuntien määrä on laskenut johtuen osittain korkeista tuottamiskustannuksista. Samaa avointa korkeakouluopetusta on toteutettu vapaan sivistystyön eri oppilaitoksissa usealla eri hinnalla, joista kansalaisopistojen saama korvaus on ollut matalin. Puoliväliriihen malli on kuitenkin ajateltu opiskelijakohtaiseksi ja mahdollisesti myös samanarvoiseksi kaikille opiskelijoille. Tämä saattaisi avata uuden mahdollisuuden avoimen yliopisto-opetuksen järjestämiseen koko maan kattavassa kansalaisopistoverkostossa, jos todelliset tuottamiskulut korvattaisiin.

Muutoksia kuntakentässä

Sote-uudistuksen jälkeisessä kuntakentässä talouden liikkumavara on kaventunut huomattavasti ja palveluverkon ennakoivan suunnittelun tärkeys korostuu. Ongelmat osaavan työvoiman saatavuudessa, kiinteistöjen tehokas käyttö, kaupungistuminen, syntyvyyden pienentyminen sekä vihreä siirtymä edellyttävät uusia palveluiden järjestämistapoja, joissa kuntien välinen yhteistyö korostuu. Tämä näkyy myös vapaan sivistystyön, kansalaisopistojen ja taiteen perusopetuksen oppilaitosten välisen yhteistyön tiivistymisenä ja hieman pidemmällä aikajänteellä osittain myös rakenteellisina uudistuksina.

Kuntien välinen eriytyminen näkyy entistä enemmän myös kuntakentän näkymien ja tulevaisuudenhaasteiden eriytymisenä. Lapsi- ja nuorisoikäluokkien pienenemisen myötä tarvitaan entistä enemmän kuntien välistä yhteistyötä erityisesti koulutuspalvelujen järjestämisessä. Samaan aikaan Ikääntyvien ihmisten määrä kasvaa, joten he tarvitsevat jatkossa yhä enemmän kansalaisopistojen opintoja pysyäkseen mukana digitalisaation kehityksessä ja maailman muutosten myllerryksessä.

Julkisen talouden suunnitelman 2026–2029 pöytäkirjamerkinnöistä

Kansalaisopistojen liitto kannattaa ajatusta siitä, että ”hallitus sitoutuu jatkamaan norminpurkua kuntien tehtäväkentästä. Tähän liittyen hallitus huomioi kuntien olosuhteiden erilaisuuden ja tukee ja kehittää kuntien järjestämisyhteistyön lisäämistä. Tämän tueksi kuntien tehtävien eriyttämisestä tuotetaan selvityksiä,

joiden pohjalta voidaan luoda suuntaviivoja kuntien ja niiden tehtävien kokonaisvaltaiseksi kehittämiseksi.”

Liitto pitää valitettavana ajatusta siitä, että ”kuntien peruspalvelujen valtionosuuksiin toteutetaan noin 2 prosentin eli 75 miljoonan euron säästö. Se toteutetaan vähentämällä vuonna 2026 kuntien peruspalveluiden valtionosuusrahoitusta prosenttiperusteisesti niin, että muutos ei kasvata kuntien suhteellisia eroja valtionosuuksissa. Pysyvä säästö toteutetaan vuodesta 2027 alkaen niin, että se huomioidaan kuntien valtionosuusjärjestelmän uudistuksen yhteydessä.” Liitto pelkää, että tämä säästötoimenpide tulee paikallisella tasolla näkymään erityisesti koulutuksessa.

”Käynnistetään valmistelutyö mekanismien luomiseksi, jonka avulla hallitusohjelman mukainen 5–10 prosentin tavoite kotouttamisesta ruotsiksi saavutetaan. Mekanismit otetaan käyttöön resurssien puitteissa mahdollisimman pian, mutta viimeistään vuoden 2027 alusta. Viranomaisten tulee selkeämmin tiedottaa mahdollisuudesta kotoutua myös ruotsiksi. Maahanmuuttajien tulee saada valita, millä kielellä kotoutuu.” Kansalaisopistojen liitto pitää ajatusta kannatettavana siellä, missä on aito mahdollisuus toimia ja käyttää ruotsia arkipäivän elämässä.

”Suomen harrastamisen malliin tehdään 5 miljoonan euron pysyvät tasokorotus 14 miljoonasta 19 miljoonaan euroon.” Liitto kannattaa kirjausta. Osa kansalaisopistoista toimii kunnassaan Harrastamisen Suomen mallin koordinoivana tahona sekä useammassa sisällön tuottajana.

”Linjataan koko Suomen tietoverkkoyhteyksistä ja niiden kehittämisestä TUUTTI-hankkeessa 2025–2026” sekä ”valtionhallinnon tuottavuutta lisätään muun muassa digitalisaatiota ja tekoälyä hyödyntämällä” lisäävät molemmat kansalaisopistojen tarvetta ja mahdollisuuksia kouluttaa kaikenikäisille sekä digitaitoja että tekoälyn tuntemusta yhä enenevässä määrin.

Lopuksi Kansalaisopistojen liitto toteaa, että koska hyvinvointialueiden toiminta on edelleen vakiintumis- ja kehittymisvaiheessa, myös yhteistyö paikallisten ja alueellisten kansalaisopistojen kanssa on vielä kehkeytymässä. Opistot ovat valmiita kehittämään yhteistyötä muun muassa siinä, että ”hyvinvointialueita ohjataan tarjoamaan riittävästi ikääntyneiden vuorovaikutusta ja kohtaamista edistäviä palveluja”.

SANNASIRKKU AUTIO
Sannasirkku Autio
Puheenjohtaja

JAANA NUOTTANEN
Jaana Nuottanen
Toiminnanjohtaja